

TAIDETESTAAJAT-vierailut, kevät 2022

teksti: Hannu Räisä

VARJOTEATTERI – Varjo seuraa kulkijaa

Varjoteatterin historiaa

Ei ole varmaa tietoa siitä, milloin ihmiset ovat alkaneet esittää varjokuvia. Voidaan kuitenkin olettaa, että jo luolamiesajalla esi-isämme ovat elävöittäneet tarinoitaan tulen ja varjojen avulla. Varjoja on tehty käsillä ja jaloilla sekä käyttämällä eläinten luita tai kasvien ja puiden osia.

Nykyaikaisen varjoteatterin alkuperämaa on Kiina, aikaisimmat tiedot ovat ajalta 200 eaa.–220 jaa. Laajemmin varjoteatteri tuli tunnetuksi Song-dynastian aikana v. 960–1279 jaa. Tämä teatterimuoto levisi mongolien valloitusten mukana Persiaan, Arabiaan ja Turkkiin. Kiinassa varjoteatteri oli ensisijaisesti viihdettä, mutta muiden Aasian maiden uskonnot, hindulaisuus ja buddhalaisuus, ovat vahvasti vaikuttaneet varjoteatterin sisältöihin. Varhaisimmat näytelmät kertoivat usein sodista tai buddhalaisista tarinoista.

Varjoteatteri on edelleen hyvin yleistä Aasian maissa, joissa esitettävät tarinat ovat yleensä uskonnollisia kertomuksia. Esimerkiksi Intiassa esitetään paljon Rama-jumalasta nimensä saaneeseen Ramayana-teokseen pohjautuvia esityksiä. Tämä perinteinen varjoteatteri on verrattavissa jumalanpalveluksiin, joissa munkit esittävät uskonnollisia kertomuksia. Esitykset saattavat kestää kokonaisen vuorokauden ja yleisö voi vaihtua päivän aikana vapaasti. Osa yleisöstä, yleensä varakkaat ja ylempi kastiset, pääsee seuraamaan esitystä *backstagelta*, varjokankaan takaa.

Elävä musiikki on tärkeä osa aasialaista varjoteatteriesitystä. Ns. Gamelan-orkesterit esiintyvät teatteriesityksissä soittiminaan messinkiset kovaääniset lyömäsoittimet, huilu sekä jousisoitin.

Alkuperäiset varjoteatterikankaat on tehty riisipaperista. Nukeissa käytetty materiaali taas on ollut ohennettua ja läpikuultavaa puhvelinnahkaa, jota on pitsimäisesti lävistetty valon läpäisemiseksi. Ohjaussauvoina käytetään ohuita bambusauvoja tai rautalankaa, ja sauvoja on yleensä 3–5 kappaletta.

Varjoteatteri tänään

Euroopassa varjoteattereita on nykyään vähän. Pääasiassa nukketeatterit käyttävät esityksissään muita tekniikoita, mutta varjoteatterikohtauksia saatetaan käyttää usein osana näytelmiä. Varjoteatterin keinoin voi kuvata suuria joukkoja tai muuttaa roolihahmojen mittakaavaa tai siirtyä toiseen ”todellisuuteen”. Aasiassa elokuvan kehitys ja levinneisyys valitettavasti lähes tuhosi varjoteatterikulttuurin. Nykyaikana varjoteatteria esitetään Indonesiassa, Malesiassa ja Thaimaassa.

Varjoteatteri ja älypuhelin

Varjoteatteri on tehnyt pitkän matkan Kiinasta kännykkäsi kuvaruudulle. Varjoteatterista ovat kehittyneet Camera obscura n. 300 eaa., Laterna Magica v. 1420, Leonardo Da Vincin optiikka 1500-luvulla, Panoraama-teatteri 1747 ja Lumierén veljesten elokuva v. 1896. Näin ollen nykyaikainen televisio ja digitaalinen media, joka on nykyään jokaisen oppilaan taskussa, on vuosisatojen kehityksen tulos.

Varjonuken valmistaminen

Varjonuken voi tehdä leikkaamalla pahvista tai kartongista kaksiulotteisen silhuettikuvan, joka asetetaan valkoisen kankaan ja valonlähteen väliin. Silhuettikuvaan kiinnitetään teipillä tai liimalla ohjaussauvat, yksi vartalolle ja yksi kädelle, jalat roikkuvat vapaasti. Kuvaa liikuttamalla kangasta pitkin ja näin varjo liikkuu kankaalla. Kuvakokoa voidaan suurentaa ja pienentää liikuttamalla kuvaa kohti valoa ja siitä poispäin. Valonlähteenä voi käyttää pöytälamppua, taskulamppua tai kännykän lamppua.

Linkkejä:

Nukketeatterijärjestö UNIMAn varjoteatterisivut: wepa.unima.org/en/shadow-theatre

Varjonukkekuvia: cz.pinterest.com/joseftichanek/shadow-theatre

Video varjoteatterin valmistamista: cz.pinterest.com/joseftichanek/shadow-theatre